

govora Ivana Stojkovića na doktorskoj promociji u Parizu 1420., također pohranjen u knjižnici Baselskog sveučilišta. Dani su i kratki izvaci iz dviju recenzija.

Neovisno o tome hoće li Ivan Stojković biti za nas prvenstveno *homo biblicus*, bibličar (str. 28), ili pak, šire gledano, preteča humanizma i evropskog jedinstva (str. 15-17), neosporno je da se svojim značajem izdigao nad vrtlogom evropskih zbivanja iz prve polovice 15. stoljeća. On i dalje zaslužuje svestrano razmatranje, a na tom putu valja odati osobito priznanje i ovom savjesnom i temeljitom radu koji nam neposredno približava izvornu Stojkovićevu misao.

Relja Seferović

Benedykt Cotruglio, *Księga o sztuce handlu*, priredili **Piotr Wróbel** i **Jacek Bonarek**. Krakow: Towarzystwo Wydawnicze "Historia Jagellonica", 2007., 172 str.

I.

I knjige imaju svoju sudbinu - kaže stara latinska izreka Terentianusa Maurusa. O tome najbolje svjedoči "sudba kleta" knjige našeg Benedikta Kotruljevića. Rukopis knjige *O umijeću trgovanja* Kotruljević je napisao (i završio) u ljeto davne 1458. godine (prije 550 godina - ove je godine ta obljetnica!). Bila je to tada - u Renesansi - prva knjiga koja je obrađivala fenomen tadašnje mediteranske trgovine (što su bili prvi koraci prema današnjoj globalizaciji svijeta). Prepisivao se rukopis (tada u Italiji još nema tiska - Guttenberg je Bibliju tiskao 1452/5. godine), u mnogo primjeraka, a tri su i do danas sačuvana (2 u Firenci, a najstariji prijepis čuva se na Malti). Tek 115 godina kasnije taj se rukopis tiska u Veneciji, u tiskari Frane Petrića-Patritiusa koji je rukopis "redigirao", kruteći dijelove rukopisa i unoseći svoje dopune. Knjiga odmah dobiva veliki publicitet - tiskaju se čak četiri izdanja na talijanskome, kao i francuski prijevod (u Lyonu godine 1582.). I nakon posljednjeg izdanja (na talijanskome u Bresci godine 1602.), knjiga pada u zaborav.

Interes za nju obnavlja početkom 20. stoljeća Karel Petr Kheil, koji objavljuje o Kotruljeviću i njegovoj knjizi traktat (na češkom i njemačkome, prijevod i na ruskome), i obnavlja interes za njega, posebno za njegov pionirski rad na dvostavnom knjigovodstvu. No, na prva suvremena izdanja čeka se dugo: Društvo računovođa Hrvatske, na poticaj prof. V. Franca, objavljuje (1975.) reprint tiskanog izdanja Kotruljevićeve knjige (iz 1573. godine); više je prijevoda na hrvatski toga rada (iz 1958., 1963., 1985. i 1989. godine). Tada U. Tucci izdaje u Veneciji novo izdanje te knjige - prema rukopisima sačuvanim u Firenci - ukazujući na brojne razlike između originala i tiskanog teksta iz 1573. godine. To otkriće uzrokuje stanovito usporavanje afirmacije Kotruljevićeve misli i tiskanje novih prijevoda (kritičko izdanje Kotruljevićeva rukopisa bit će izdano ove jubilarne godine u izdanju HAZU i Društva računovođa iz Zagreba), ali se misao Kotruljevića ipak reafirmira u svjetskoj znanosti (zahvaljujući simpoziju o B. Kotruljeviću, održanom u organizaciji HAZU 1996. u Dubrovniku, kao i nizu radova objavljenih u zemlji i inozemstvu). To potiče i inozemne istraživače da ocijene i valoriziraju Kotruljevićev opus. Čak se i u Italiji sada tiskaju knjige, koje našem B. Kotruljeviću daju primat u diseminaciji dvostavnog knjigovodstva (a ne, kao dotad, Talijanu L. Paccioliju).

II.

Dokaz povećanog interesa znanosti za djelo Benedikta Kotruljevića predstavlja i prijevod njegova kapitalnog djela, "Knjiga o umijeću trgovanja", na poljski jezik. Recimo odmah - to je, poslije onog iz 1582. godine na francuski, prvi prijevod na jedan strani jezik, ako izuzmemo, dakako, hrvatske prijevode. Taj nam dolazi - vidimo - čak 425 godina nakon prvog prijevoda s talijanskog. Za pisca ovog prikaza to je znak povećanog interesa svijeta za hrvatski doprinos svjetskoj znanosti, koji nije bio mali, ali je ostao zapostavljen (dijelom i zbog našeg vlastitog nemara prema toj baštini). Knjiga je inače ozašla u izdanju izdavačkog poduzeća "Historia Jagellonica", koje djeluje na Jagielonskom sveučilištu u Krakowu. Na 172

stranice dat je potpuni prijevod Kotruljevićeva djela, popraćen Uvodom o Kotruljeviću (koji obasiže 34 stranice). Ne mislimo ovdje raspravljati o Kotruljevićevu djelu (njegov doprinos ekonomskim znanostima, a posebno knjigovodstvu, dobro poznajemo), već ćemo se posebno osvrnuti na uvodni tekst. Pišu ga Poljaci, koji sjajno poznaju našu povijest, slijedeći znanstvene doprinose koji se objavljuju (a autori ih i citiraju) na hrvatskom, talijanskom, engleskom i španjolskom, uz obilato korištenje poljske literature (koja je nama slabo poznata - zar samo zbog jezične barijere?).

Ovdje valja posebno istaknuti da su poljski autori preveli Benedikta Kotruljevića na osnovi sačuvanih rukopisa knjige B. Kotruljevića, koji su se sačuvali u Firenzi, a bliži su originalu nego tiskani tekst iz 1573. godine. Taj je rukopis objavio Ugo Tucci 1990. godine u Veneciji, davši opširan komentar na temu razlika između tih rukopisa (koji potječu s kraja 15. stoljeća) i onog koji je stotinjak godina kasnije (1573.) objavio naš Petris. Zato je poljsko izdanje prvi prijevod Kotruljevićeve knjige po rukopisu, koji je bliži izvorniku od onoga koji je objavio Petris u svojoj venecijanskoj tiskari All'elefanta. Najveći dio uvodnoga teksta - čak 30 stranica - autori posvećuju Benediktu Kotruljeviću, koristeći najnoviju literaturu kod nas i u svijetu. Posebno koriste radove sa znanstvenog skupa koji je organizirala Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti 1996. godine u Dubrovniku (objavljena u dva toma), kao i rad koji su pripremili Buzadžić, Habek i Stipetić za svjetski Kongres knjigovođa 1997. godine (na engleskom jeziku). Zadivljuje s kolikom su savjesnošću pristupili tom radu: na tih tridesetak stranica citiraju gotovo stotinu radova koje su koristili, a koji su bili tiskani u minulih stotinjak godina. Spomenut ću samo koji se autori citiraju i koriste u uvodu ovom poljskom prijevodu našeg Kotruljevića (dajem ih abecednim redom): J. Božić, M. Buzadžić, J. Erceg, N. Fejić, V. Franc, M. Habek, B. Hrabak, Z. Janeković, D. Kovačević-Kojić, B. Krekić, K. Krstić, M. Matijević-Sokol, Ž. Muljačić, D. Novaković, J. Perić, M. Planić-Lončarić, J. Radonić, R. Radičević, D. Salopek, M. Spremić, V. Stipetić, P.

Strčić, D. Škare, N. Vekarić i M. Zebić. Sveukupno 25 autora, od kojih su mnogi i višekratno citirani. A k tome valja dodati i tridesetak inozemnih autora koji su pisali na više jezika, osvjetljavajući opus našeg B. Kotruljevića.

Mislim da to najbolje govori o iznimnoj savjesnosti priređivača knjige i autora uvodnog teksta, koji su poljskom čitatelju predočili Kotruljevića kao ranog pripadnika humanizma i renesanse, koja će, polazeći s Mediterana, potresti i preobraziti čitav svijet, navješćujući radanje modernog svijeta. Naš Kotruljević je u tom velikom buđenju nove civilizacije bio jedan od rijetkih koji je uvidao značenje trgovine i gospodarstva u tom novom društvu koje se stvaralo. Zato mu se danas i pridaje tolika pažnja.

III.

Tko su pisci uvoda u ovo djelo? Govorit ću samo o Piotru Wrobelu - jednom od pisaca uvoda. To je mlađi poljski povjesničar. Završio je povijest (1989.) na starom i čuvenom Jagielonskom sveučilištu u Krakovu. Radio je kao asistent u tamošnjem Povijesnom institutu (1991/2000), gdje je i danas, ali u statusu istraživača. Doktorirao je 1997. godine s tezom "Balkanske države (Bosna, Srbija i Dubrovnik) pod pritiskom turske navale u godinama 1444. - 1463." Tu je tezu, nešto proširenu, tiskao 2000. godine pod naslovom *Križ i polumjesec: Države zapadnog Balkana pod pritiskom u godinama 1444/63*. Bavi se posebno poviješću Dubrovnika, pa je tako godine 2004. (s J. Bonarekom) izdao knjigu Filipa de Diversisa: *Opis Dubrovnika iz 1441. godine* (kog ekonomska znanost smatra začetnikom dubrovačke ekonomske misli). Prijevod Kotruljevićeve knjige *O umijeću trgovanja* (dovršena 1458. godine), koju je sad izdao, nastavak je tih njegovih studija; a upravo dovršava i svoj habilitacijski spis (što je u Poljskoj još uvijek neophodan uvjet za sveučilišnu profesuru - kao što je to bilo do kasnih pedesetih godina i kod nas) pod naslovom: "Dubrovačka Republika od 1358. do 1526. godine". Objavio je veliki broj studija koje obrađuju našu povijest. Ističem posebno njegove studije o bosanskoj crkvi; ropstvu u Dubrovniku u 14. i 15. stoljeću; "Pad

Bosne 1463. u svjetlu tadašnjih kroničara”; “Bizant i Balkan”; Dubrovačko pomorstvo prije 1358. godine”; “O porijeklu Islama na Balkanu”; “Učešće zapadnog Balkana u pohodima Vladislav Jagielanskog protiv Turaka i političke konzekvence”; tiska mu se i studija “Benedikt Kotruljević - čovjek na granici dvaju svjetova i dvije epohe”.

Već naslovi tih radova (među drugima, koji se ne bave našom poviješću) svjedoče o izrastanju značajne ličnosti koja se u dalekoj (a opet nama bliskoj) Poljskoj bavi našom poviješću, s težištem na ekonomskoj povijesti i ekonomskoj misli što se tu stvarala prije 1500. godine. Analize koje provodi i objavljuje (i izvan Poljske) u uglednim edicijama svjedoče o rastućem interesu povijesne znanosti za hrvatsku povijest. Kako je hrvatska povijest bila u svjetskoj znanosti marginalizirana (sjetimo se samo kako je malo bilo rečeno o hrvatskoj povijesti u UNESCO-voj povijesti svijeta), to je dragocjen doprinos poljskih historičara upoznavanja svijeta s našom poviješću, koja se odvijala u granicama Zapadne Europe. Na toj se granici i stoljećima krvarilo, omogućujući gospodarski napredak Zapadne Europe.

U tom svjetlu, doprinose poljskih povjesničara (koji izdaju i nekoliko časopisa koji obrađuju povijest ovih naših krajeva, a manje-više redovito izlaze) valja iznimno cijeniti, a vjerojatno bi ih trebalo i potpomoći (stipendijama za rad u našim arhivima, razmjenom publikacija i profesora, češćim kontaktima itd.). Najnoviji prijevod knjige B. Kotruljevića držim značajnim doprinosom boljem upoznavanju svijeta s hrvatskom poviješću i našim dostignućima u znanosti. Stoga objavljeni rad Piotra Wrobela i J. Bonareka o našem B. Kotruljeviću predstavlja značajan korak u boljoj percepciji poljsko-hrvatskih odnosa koji valja posebno cijeniti.

Vladimir Stipetić

Zdenka Janeković-Römer, Maruša ili suđenje ljubavi. Bračno-ljubavna priča iz srednjovjekovnog Dubrovnika. Zagreb: Algoritam, 2007, 327 str.

Maruša Butko, udova Bratosaljić, anonimna je Dubrovkinja, kćer jednog dubrovačkog sko-rojevića iz 15. stoljeća, koja bi, da nije sreće arhivskog preživljenja i da nije uskrnuća po Zdenki Janeković-Römer, ostala dio naše zaboravljene prošlosti. A koji je razlog tog neočekivanog izlaska na svjetla pozornice nakon više od pet stoljeća anonimnosti? Razlog je zapravo banalan, ali za uši uvijek atraktivan, pa bi naša junakinja i da nam je suvremenica zacijelo dospjela na naslovnice žutoga tiska - Maruša je, naime, u isto vrijeme bila žena dvojice muškaraca.

Ovi najšturiji podaci o liku i djelu Maruše Butko nameću nam odmah mnoga pitanja: Što je to mala povijest? Koji je njezin smisao? U kojoj su korelaciji mala i velika povijest? Tko je zapravo Maruša Butko? Je li ona junakinja ili najobičnija preljubnica? U kojoj su korelaciji Maruša Butko i Zdenka Janeković? Zašto jedna cijenjena povjesničarka troši godine svoga rada da bi analizirala život jedne preljubnice? Jesu li Maruša i njezini ljubavnici ipak samo mamac na koji ćemo se uhvatiti? To su neka od pitanja na koja ova knjiga već u startu navodi na razmišljanje.

Velika povijest i mala povijest proporcionalne su velikoj stvarnosti i maloj stvarnosti. Što je velika stvarnost? Velika stvarnost je zapravo množina naših limita, ona je okvir u kojem se, htjeli to ili ne, moramo kretati, bez obzira lupali glavom u zid ili, pak, uspijevali amortizirati te udarce. Velika stvarnost je skup naših želja i naših nemogućnosti. Ona je nad nama, ali izvan nas, u njoj pokušavamo, uz malo sreće, živjeti neokrznuo. Mala je stvarnost, pak, skup naših dostignuća, mala stvarnost smo mi, ona je u nama, ona je ono što osjećamo i kako stvarno živimo.

Velika povijest nije ništa drugo doli bivša velika stvarnost! Zbroj promašenih projekata! Koji projekt velike povijesti na kraju nije ispao